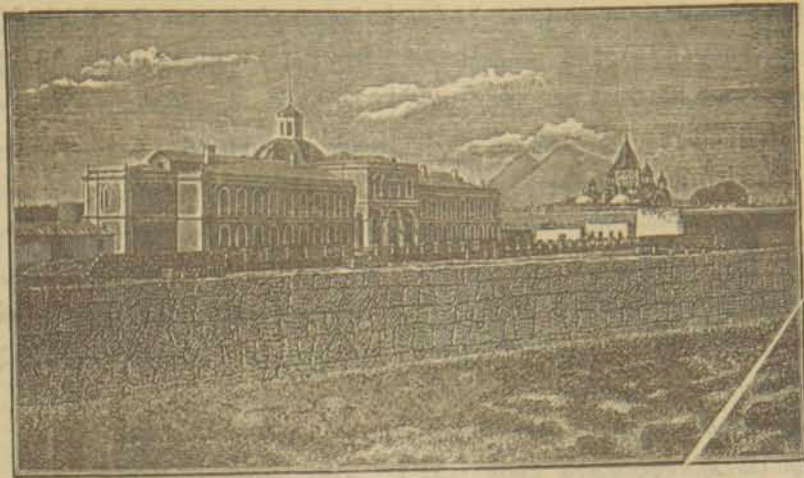

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԿՐԾՆԱԿԱՆ՝ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ՝ ՊԱՏՄԱԿԱՆ՝ ԲԱՆԱԾԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

Ա Մ Ս Ա Տ Ի

ԹԵՍԻՒ • ԻԷ • ՏԱՐԻ • ՀԱՄԱԲ ԲԵՏԱՍԱՆԵՐԱՐԳ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1894 Թ.

ԿՐԾՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅ ԵԿԵՂԵՅՈՒ
ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԳԸ

(Շարունակում) *

աթուղիկոնն ստանում է իւր իշխանութիւնը սուրբ օծումով ընդ նմին և տան և երկու եպիսկոպոսներ որոնք կազմում են լրումն Քրիստոսի առաքելոց կատարում են օծումը: Հարկաւ այն բոլոր իշ-

խանութիւնն որ ստանում է Հայրապետը Ս. Հոգուց, արտայայտուում է օծման ժամանակ, վասն զի նա չի կարող ուրիշ որ և իցէ մարդկային իշխանութիւն ստանալ կամ կամենալ՝ չեղած՝ Ս. Հոգու տուած շնորհների մէջ: Այժմ տեսնում ենք թէ որոնք են այդ շնորհները կամ իրաւասութիւնք: Այնտեղ ազօթուում է զի արժանաւոր լիցի սա ղէշխանութիւն Առաքելութեան Առաջնապետութեան հետ սուղի Աստուծոյ՝ և և զԺառայս քո՝ զոր ընտրեցեր և կոչեցեր յառաջնորդութիւն ժողովրդեան քո և յԵկեղեցւոյս ստանալիս արա՛ լինել աթուղիկոն և քաջաբան ճշմարտութեան ուղղամիտ հաւատոց:՝ Տուր

1. * Մեք զայս ծմաբխտ հաւատս ունիմք ի Ս. Գրոց եւ յօրինաց Եկեղեցւոյ. առաջնորդ կենաց ծանապարհի առ

*. Տնս նախընթաց համար:

ամա զառաքելական և զհայրապետական շնորհս՝ զորացոյ՝ զսա ի գործս բարիս՝ կալ առաջի քո անարատ վարութ և անսպթաք զնացիւք յամենայն ծանապարհս արդարութեան ...»:

Իսկ ստորագրեալ եկեղեցականաց համարատմէ. «Եւ հանդերձ ամենեքումք՝ զորս ընծայեցէ քեզ ի ժողովրդոյն հաւատացելոց ի խնամն հովուապետութեան իւրոյ՝ և ի սրբասէր պաշտօնէից՝ զորս կարգեցէ զգուշաւոր ձեռնադրութեամբ ի սպասաւորութիւն Ս. Եկեղեցւոյ՝ եպիսկոպոսօք և քահանայիւք և սարկաւաղօք՝ փառաւորեցէ զքեզ՝ Հայր ...»:

Ուրեմն կաթողիկոսը պէտք է պահպանէ իւր աթոռի իշխանութիւնը և Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցու անարատութիւնը՝ զորս համար ստանում է կատարեալ շնորհ վերադիտողութեան և քարոզչութեան՝ առաքելութեան և Հայրապետութեան: Ընդ նմին բոլոր Եկեղեցականներին ինքն է նուիրում Աստուծոյ սպասաւորութեանց, ինքն է նոցանով փառաբանում աստուածութեան և ինքն է երաշխաւոր բոլորի համար:

Մինչդեռ յաճախ շեշտուում է որ այդ բոլոր իշխանութիւնը շնորհն ու գիտութիւնը Ս. Հոգուց է՝ կարգացուում են Ս. Գրքից այն կտորներն, որոնք ապացոյց են այդ աստուածային Հոգեւոր իշխանութեան շնորհաց պարգեւատրութեան: Այնուհետեւ վերստին աղօթուում է, որ Աստուած լսէ ժողովրդի աղաչանքն և «անշարժ և անսասան» պահէ—Իւր ընտրեալ Հայրապետին իւր կոչման մէջ, շնորհել նորան «սիրտ զգաստ» պատուիրանապահութեան, արդարագնաց լինելի սուրբ սրտով և անկեղծ հաւատով և վերջապէս խնդրուում է պահել «ընդ երկայն աւուրս զպատուական Հայրապետս մեր՝ զԳրգոր Բ. Բագրատունի» և տուր ամա առաջնութիւն հեղինակութիւն և հայրապետութեան:

Ժողովրդեան քում: ԲԱՐՁՐԱՅՈՒՄ Ի ՄԷՋ ՏԻԵ-ԶԵՐԱՅ ԵՂԵՑԻՐ ՕԾԵԼՈՅ ԳՈՅ»:

Եւ յետոյ ընդունում են օծեալ Հայրապետին՝ բոլորն ևս «Հոգեւոր և սուրբ ողջունիւ»: Այդ ամենն որոշելուց զինի հետեւում է. «օրհնեցի օծցի և սրբեցի զազաթն Տէր Մկրտիչ կաթողիկոսիս ...»: Ըստ որում օծում են «ճառագայթակերպ խաչի» ձեռով: Այս արդէն բարձրագոյն օծումն է Ս. Հոգու վասն զի մարդու զազաթը ախրջն և բարձրն է ամբողջ մարմնի համար:

Եւ ապա արկանեն զսպիտակ Հայրապետական Քօղն ոսկեթել ի զլուխ Նորա՝ ի նըշան փեսայութեան, «և կապեն զինքեռն ըզգօտեաւն յաջոյ կողմն» իրրե հովուական մախաղ. «և արկանեն զնոփաւ զՆափորտ՝ բաղմախաչ՝ ունելով նկարակերտ և ասնեղործ ստորոտս և անկիւնս զարդարեալս» իրրե նըշան Ս. Հոգու լիառատ շնորհաց Հայրապետական զրահի. «և տան ի ձեռն զգաւագանն Հայրապետական զանուանեալն «Լուսաւորչի» որ է ընդհանրական հովուապետութիւն: Աւելացնելք և եմփփորնն հինգկրկին և մանաւանդ շաթիւրների երկու զնդաձե զաւազանք, որոնք յարացոյց են Հայրապետի ընդհանրական առաքելական շնորհաց ծաւալման զէպի ամեն կողմի զէպի ուր դարձնում է նա իւր հայեացքը:

Եթէ ամփոփենք Հայրապետական իշխանութիւնը, կվերածենք երեք սկզբունքների: Նա վերադիտող է, շնորհաբաշխող և հատանող: Վերադիտում է, ըստ որում և խորհրդակցում հարց ու փորձ անում ևն, տեղեկանալու համար. շնորհաբաշխում է Ս. Հոգու շնորհներից թէ իրաւունքներ և շնորհներ, թէ կանոններ և կարգադրութիւններ տալով և վերջապէս հատանում է² փտած, անպիտան և վարակիչ վերքերը:

Աստուած, եւ ի Ս. Գրքս վարդապետութեան հաւատովք: Եւ մի՛ խոտորիք ի կարգաց իմաստութեան, մե՛ յաջ եւ մե՛ յահեակ: Ազաթանգեղոս. էջ, 225. տես. եւ վերեւ Կոմիտաս կաթողիկոսի նոյն սկզբունքը: Սոյն հրաման Ս. Գրեգոր Լուսաւորչի քերանից արձագանք է տուել բոլոր դարերում:

1. Տես. եւ Ղազար Փարպեցի. էջ, 94:

2. «Պատմական մականունութիւն սրբազնաբար ընկաւեալ քո, բոլորն հարց պետականութեանց, մարդու անաղօտ լուսափայլութեամբ ի մեզ ճառագայթարձակ փայլատակեալ հեղումն եւ զօրութիւն տաճող և առգութիւն, կենդանու-

Ըստ այսմ Հայոց Կաթողիկոսը զիտին գործածել և «զհրեզէն սուրն» որով պարտ էին «հատանել ընդ մէջ» և որ մէջը համարձակուում է դպչել Եկեղեցու և աւետարանի շահերին և չէ սաստուում և ուղղում: Կաթողիկոսը պէտք է լինի «սուր հրեզէն ի ձեռն ամենասուրբ Հոգւոյն»: Այդ հրեզէն սրի գործածութեան պարտաւորութիւնը յիշուում է Արարհամ Անանիայ Եղիա և այլ Կաթողիկոսաց պրուածոց մէջ, ըստ որում ստեղծ էին ներշնչում Եկեղեցու թշնամեաց սիրան և իբրեւ ծնարիտ բժիշկ հատանելով մարմնի փտած վերքերը, բուժում էին ամբողջ մարմինն և ազատում վտանգից: Արդէն աւետարանն այդ է պահանջում և Քրիստոս առաջինը գործածեց «չուանեայ խարազանը» փռնելով նոցա, որոնք դարձնում են Աստուծոյ տունն «այրս աւագակաց» և ազատելով աստուածային սրբութիւնը: Աստուծոյ և Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը հրամայում է. «զհեծանոցն ի ձեռն ունել, զի հոգմով Հոգւոյն սրբոյ շնչելով՝ որոշեացէ զցորեանն յշտեմարանս սրբոյ, և զյարդն պատրաստիցէ ի նիւթ հրոյ զհհնին, որպէս ասացաւ. զի ընտրութիւն է ի մէջ բարոյ և չարի: Իսկ որ ի ծնարիտ վերակացութենէ օտար են, բարկութիւն Աստուծոյ ի վերայ նոցա պատրաստեալ կայ ի Տեառնէ ...»: ¹

Կաթողիկոսի անձնաւորութիւնն եկեղեցական գործում պէտք է բոլորովին երկրորդական ակնդ բռնէ, նա «անօթ է ընտրութեան» և Ս. Հոգին գործում է նորա միջոցով, ըստ որում և նա պէտք է միշտ յիշէ թէ.

«Քրիստոս ետ իշխանութիւն ս. առաքելոցն, և առաքեալքն Հայրապետացն, և Հայրապետն Ս. Լուսաւորչին Գրիգորի և նոքա յաջորդեցին զմիմեանս միջնորդութեամբ Քրիս-

տոսի, ապա յայտ եղև, զի որ հակառակ եղև Կաթողիկոսի Մեծի՝ հակառակ է Ս. Լուսաւորչին, և ամենայն Հայրապետացն, և առաքելոցն սրբոց»: ¹

Եւ իրաւ. Կաթողիկոսի պատասխանատուութիւնն այս նկատմամբ և շատ մեծ է, փայլն զի նորա վայելած առաքելական իշխանութիւնն աւանդական է, որ անցել է դարերի ընթացքում մի Հայրապետից միւսն, այդպէս որ իւրաքանչիւրը դառնում է մի աւանդող իւր ստացածին: Բոլորի մէջ ևս գործում է մի և նոյն Ս. Հոգին, ըստ որում իւրաքանչիւր Կաթողիկոսի պատիւ ու փառքն իւր յաջորդներինն են և նախորդներինն՝ իւրը, նոյնպէս և անպատուութիւնն: Ուրեմն բոլորը միասին մի շարք են կազմում Ս. Հոգու անընդհատ գործունէութեան: Իւրաքանչիւր երախտապարտ է իւր նախորդի աւանդապահութեան: Եւ ինչպէս որ առաքեալք անվեհերութեամբ քարոզել են աստուածային արքայութիւնն և բացի դորանից ուրիշ նպատակ չեն ծանաչել, ըստ որում և յանձն են առել ամենայն նախադէպ և հալածանք Քրիստոսի աւետարանի կամ խաչի համար, Հայրապետք ևս թէ պէտք է նոյնն անեն և թէ անել տան: Կաթողիկոսի նշանաբանն այն է, որ դրօշակ է եղել առաքելոց, «ի վերայ լերինն բարձու հրամայեցաւ բարձրացուցանել զբարբառն հաւատոց, և ի Տեառնէ հրամայեցաւ՝ զի յունկանէ լուեալն ի վերայ տանեաց բարձրութեան ասել և քարոզել»: ²

Այլ մանաւանդ հետեւելով առաքեալի անվեհեր խօսքերին.

1. Ս. Գ. Տաթևացի. Ղազար Կաթողիկոսի Աղթամարայ: Որտեղ գրեղ է Ս. Հոգու գործունէութիւնն, այնտեղ չի կարող չարութիւնը քաջաւերուիլ. «հաւատն անգէն է թարց հոգեւոր գիտութեանց եւ պարգեւաց, եւ ոչ ոք համարձակել եւ ընդդիմանալ կարէ երբէք հերձուածողաց եւ փաստակարաց եկեղեցւոյ, ուստի յայտ յառաքելոց անտի է, որք թաքեղն ի տունս եւ փակեղն զղործնս նախ քան զիջանել Հոգւոյն Սրբոյ: Այլ զկնի ընդունելոյն զճնորսն Հոգւոյն Սրբոյ՝ եւ զառաւարտելոյն պարգեւս նորին՝ յարտաքս եւեալք զինեցան ընդդէմ հակառակամարտին»: Ղազար Կաթողիկոս, յառաջաբան Տաթևացու ամբան քարոզներին:

2. Տես. Խաչիկ Կաթողիկոսի Թուղթ. Առողիկ. էջ. 204:

Թիւն եւ նորոգութիւն անհատաբար մշտաշարժութեամբ բաղկացուցանան քում միջակեցող երանալուական դասու, ըստ էյսասական երրորդ լոյսի, կամ սրովեական հեղումս եւ ազնեցուցանող յատորեւ կացեալս: Իսկ չարափառութեան կի զիշ, եւ հատանող տապալար ...»:

Գ. Մագիստրոս, Թուղթ առ Պ. Դեւտաղարծ:

1. Յաճախ. էջ. 163:

«Որովհետեւ Հրէայք նշան հայցեն և հեթանոսք զիմաստութիւն խնդրեն. Մեք քարոզեսցուք զխաչեալն Քրիստոս» Հրէից զայթակողութիւն և հեթանոսաց յիմարութիւն. Բայց նոյն իսկ կոչելոցն Հրէից և հեթանոսաց, զՔրիստոս Աստուծոյ զօրութիւն և Աստուծոյ իմաստութիւն»։¹

Այս պն առաքելական հիմնական նշանաբանն է, որի մէջ ամենից շատ պէտք է փայլի Հայրապետի հաւատարմութիւնն և առաքելական աւանդապահութիւնն, որպէս զի կարենայ վայելիլ նոցա աւանդած Ս. Հոգու շնորհները։ «Մարգարիտն» անարգող «խոգեր» միշտ կլինին քանի որ դեռ չենք հասել Աստուծոյ արքայութեան կատարելութեան, սակայն Հայրապետը պէտք է բնաւ չշեղուի նախնեաց առաքելական շաւղից և չդալթակողութի խոգերից։ «Խոգերը» չեն կրնալ միմիայն պն ժամանակ, երբ կարժանանանք Աստուծոյ արքայութեան. դորա համար պէտք է գործէ Եկեղեցին, որպէս զի հասնի իւր նպատակին և վերջակէտ գնէ Աստուծոյ արքայութեան մէջ իւր աշխարհային կենաց շրջանի երկնային գործունէութեան։ Առաքելական յաջորդ Հայրապետը չի կարող երբէք մտահան անել այս սկզբունքները, վասն զի նորա ամբողջ Հոգու, հաւատքի և համոզմունքի, քարոզութեան և գործունէութեան անդրդուելի ս. առանցքն է Քրիստոսի հակիրճ, բայց խրոխտ խօսքը թէ՛ «Երկինք և երկիր անցցեն, և բանք իմ՝ մի՛ անցցեն»։²

Արդ՝ մեզ համար բացորոշ է Կաթողիկոսի իշխանութեան աղբիւրը, սկզբունքներն և այն աւանդապահութիւնն, որի հետ սերտ կապուած է նորա հայրապետութեան ամբողջ էութիւնը, Հարկաւ նա այլ ևս չեղուիլ չի կարող այդ հիմունքներից և շաւղից, վասն զի կզրկուի և իւր իշխանութեան աղբիւրից

և շնորհից։ Այժմ թերեւս պէտք լինի լուսաբանել և մի հարց։ Արդե՞ք Կաթողիկոսը վիակաւոր իշխանութիւն ունի մինչև անգամ Եկեղեցու դէմ ընթանալու* Այս հարցն արդէն պարզուած է նախընթացում սակայն կայ նաև նախորդ և յաջորդ Կաթողիկոսաց յարաբերութեան խնդիր և այս է որ առանձնապէս խօսքի նիւթ պէտք է դառնայ։

Քանի որ իւրաքանչիւր Կաթողիկոս Եկեղեցու հաստատուն գրութեան մէջ է ստանում Ս. Հոգու շնորհն և թէ այդ գրութիւնը պահուել է յարաժամ իւր նախորդներից այլ և իւրաքանչիւրի մէջ մի և նոյն Ս. Հոգին է շնորհագործում, ուրեմն ոչ մի Կաթողիկոս չի կարող առանց իւր ուխտի և իշխանութեան դէմ դրժած կրնալ գործել հակառակ Եկեղեցու և կամ իւր նախորդաց։ Նա չի կարող չեղալ մինչև «ցյովտ մի նշանախնցի»։ Իսկ եթէ հակառակ ընթանայ իւր նախորդաց, լուծած կլինի Ս. Հոգու շնորհագործութեան էութիւնն և իւր սեփական իշխանութիւնն։ Ի նոյն աթոռն, վերջինն զառաջնոյն ոչ կարէ փոխել կանոնս և զկարգս։ համակարգ են և համիշխանք վերջինն ընդ առաջնոյն (յաջորդ Կաթողիկոսն ընդ նախորդին) ի կարգել և յուղղել այլ ոչ ի թիւրել և ի քակել, զի առաջնոյն աւանդապահ է վերջինն նոյն մտօք և նոյն կամօք։ Յաղագս որոյ ոչ կարեմք զառաջնոցն Հայրապետաց կարգ կամ զկանոնս զպահք կամ զայլ ինչ թիւրել և փոխել (զի որ քակէ զցանկ Հայրենի՝ հարկանէ զնա օձն՝ անբժշկելիս ասէ Սողոմոն)։¹ Այլ կարէ յաւելուլ ի նոյն տեսակն ուղղութիւն և կարգ։²

Միմիայն այսպէս կարող է պահել Կաթողիկոսն իւր իշխանութիւնն և հաւատարմ

1. Ա. Կոր. Ա, 22։ «Մեք եղիցուք սատարութիւն աղօթից իմոց հօտի, քաջալերեալք հասցուք ի կատարումս քարեաց եւ ի նշանակեալ նպատակ երանելոյն Պօղոսի, որոյ պարծանք խաչն եւ ազատութիւն յերկինս եւ Կատարելն Յիսուս։ Կոմիտաս Կաթողիկոս. Թուղթ։

2. Մատթ. իբ, 35։

* Նիւրոյ (նախկողոսի) անմիւն արհամարհութիւն՝ որ յաներաւաց, քարտը է հանդարտութիւն եւ վարձուց արժանաւոր. իսկ յորժամ զաստուածային պատուիրանս տեսանէ արհամարհեալ յանգագամաց, առ այնպիսիսն ոչ զհանդարտութիւն, այլ զքարկութիւն ի կիր արկանել արժան է, ըստ քարոյ նախանձոն Եղիայի։ Ընդհ. 63։

1. Ս. Գրիգոր Տաթևացի. վասն աթոռոյն Աղթամարայ։

2. Նոյն, Հարցմանց գիրք. էջ, 541։

մանադրութեան եկեղեցւոյ՝ ի Հերակղէ, Հոռոմոց թագաւորէ, և ի Խոսրովայ Պարսից արքայէ աւուրցն և այսր եղիցի. իսկ ինչ որ յառաջ քան զնոցա ժամանակն գործեցեալ էր, մի շարժեցի, զի չգիտեմք ինչ հաստատուն, թէ որպէս կալեալ՝ բայց յայսմ հետէ այսպէս կալցին՝ որպէս սահմանեցաք յանուն Տեառն. և մի ոք իշխեսցէ փոխել զայս սահմանադրութիւնս:

Սիոն կաթողիկոսն գրում է հէնց կանոնների սկզբում..... «ամենայն յամենայնէ մեզ արժան է հասանել և քննել և տեսանել ըզկարգ Եկեղեցւոյ, զոր կանոնեցին ս. Հարքն, թէ որպէս ունիցին առաջնորդք կամ ժողովուրդ Եկեղեցւոյ: Վասն որոյ ես Սիոն՝ որ ոչ ըստ արժանեաց, այլ ըստ ողորմութեան Աստուծոյ, եպիսկոպոսապետ Հայոց, հոգ զայս յանձին եղեալ, կոչեցի զեպիսկոպոսակիցս իմ ի հոգեկան հարկիս այսորիկ խորհուրդ՝ տնտեսել մեզ սպասաւորաց Բանին, զոր ընկալաք յանձին հովուել զժողովուրդ Տեառն՝ հաստատել զաւանդեալ օրինադրութիւն ս. Հարցն: Իսկ զԵրեմի ըստ Բարեպաշտութեան է նոյն հաշիւն յաւանդել...»

Գլխայ նոյն ժողովը շեշտում է իւր կանոնների վերջում «Արդ զայս ԹԲ. զրուխ, զոր սահմանաւ եղաք՝ ոչ մտածածին ինչ՝ այլ ըստ հրամանի Հոգւոյն Սբ. Եւջն, և ըստ հաւանքի որքոց Հոգւոյն և Գրիգորի, և բարեպաշտ թագաւորին Տրդատայ. և նորին Ս. Գրիգորի Լուսաւորչի զաւակացն...» Սոյնպէս և Յովհանն Խմաստասէրն է գրում: «մեզ իբրեւ հայրասիրաց ումանց որդւոց՝ զառ ի նոցանէ (ի ս. Հարանց նախնեաց) անտես մնացեալն, ձեռն տալով Աստուծոյ, տեսանել արժան է, և ի բարեկարգութիւն և ի բարեզարգութիւն ածել:»¹

Վերջապէս Կոստանդին Ա. կաթողիկոսը գրում է իւր կոնդակի սկզբներում. «Հրաման է այս առաքելադիր, որ ի տարւոյն երեք անգամ առաջնորդք Եկեղեցւոյ ժողովով տեսանեն զկարգս Եկեղեցւոյ, թէ որպէս ունիցին

դասակարգն յաւանդեալն» զոր Հոգին Սբ. Եւջն հաւանքեաց, զպատկան ըստ և զեկամայ որքն իւր...»:

(Հարունակելի)

Ա. ՏԵՐ. ՄԻՔԵԼԵԱՆ,

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԿԱՅԻՆԻ ՊԱՏԱՍԻՍԱՆՔ.

(ԲԵՐՍԻԷԻՑ)

(Հարունակութիւն *)

Հայ եղբայրներ, ինչ տաւ քրիստոնէութիւնը մարմնական չարանքները թեթեւացնելու համար: Բայց ինչպէս մենք արդէն տեսանք, որ մէջ մեր առաքելութեան մի մասն է միայն սարունակութեամբ Բացի մարմինը կայ և անմահ հոգի: Եթէ մենք սարատուր ենք մեր մերձաւորների ժամանակաւոր շահերին համակրութեամբ վերաբերուել, ինչպէս կարող ենք սատնասիրտ, անտարբեր գտնուել երբ գործը վերաբերուում է նրանց հոգուն: Այսինքն այն բանին որ նրանց մէջ յաւիտենական է և ամենաթանկագին: Ես այս բոլորիս յիշեցի այն յարգանքի մասին, որ Աւետարանը տաժում էր դէպի բոլորովին ազգատներն ու ամենաթշուառները: Բայց, նախ և առաջ ինչի՞ վերայ է հիմնուում այս յարգանքը: Այն հաւատի վերայ, որ ամենազաւոն ազգատներն էլ, ամենաստոր աստիճանի վերայ գտնուածներն էլ, անմահ հոգի ունին: Ետեղծուած են ըստ պատկերի Աստուծոյ, հրաւիրուած են դէպի յաւիտենական երանութիւնը, և որոնց՝ իւր արիւնով փրկելու